

Вербалізація думки у думці в постмодерністських художніх текстах

І. Б. Кауза

Національний університет «Львівська політехніка»
Corresponding author. E-mail: irynakauza1989@gmail.com

Paper received 25.07.19; Revised 08.08.19; Accepted for publication 12.08.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-204VII60-10>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню методів вербалізації феномену думки у думці у фактурі художнього тексту. Цей феномен є мисленнєво-мовленнєвим художнім прийомом з широким спектром зображувальних можливостей, який все інтенсивніше використовується авторами в процесі написання художніх текстів. Репрезентуючі компоненти думки у думці, в кореляції з іншими формами внутрішнього мовлення, значно розширюють можливості автора вільно маніпулювати індивідуальною мисленнєво-мовленнєвою діяльністю персонажа.

Ключові слова: вербалізація думки у думці, репрезентуючий компонент, мисленнєво-мовленнєва діяльність персонажів, препозиція, інтерпозиція, постпозиція, кільцеві структури.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень та публікацій. У мультипарадигмальному просторі сучасної лінгвістики важливе місце займає антропоцентрична парадигма – суб'єктивний чинник, який визначає процеси людської комунікації, її межі, типологізацію та кондиції перебігу (М. М. Бахтін[1], D.M. Dreeva[2], Ж.В. Крочук[3], В. Лі[4], А.А. Залізник[5], Т.В. Романова[6], С.Ю. Степанов[7], Р.М. Фрумкіна[8], Г. Хойер[9] та ін.). Вивчення мисленнєво-мовленнєвої діяльності персонажів в динамічному аспекті, в контексті активної діяльності персонажа стимулює появу граматичних студій, що мають безпосередній зв'язок з концептуальним аналізом синтаксичних засобів у контексті їх конфігуративних можливостей втілювати комунікативні інтенції та естетичні потреби персонажа та реалізувати авторські задуми (Е. Бенвеніст[10], О. Потебня[11], М. Бахтін[1], О. Каменська[12], О. Кубрякова[13], О. Селіванова[14], Г.М. Чумаков[15], Т. Радзієвська[16], Д. Бікертон[17], М. Флюдернік[18], D. Cohn[19], Р. Екардт[20], В. McNale[21], R. Moore[22], Р. Паскаль[23], Р. Стернберг[24], Л. Шелгунова[25] та ін.).

Грунтовне дослідження феномену мисленнєво-мовленнєвої не вичерпує його сутності, а лише висвітлює нові ракурси і перспективи для подальших досліджень. Спалах наукового інтересу до способів репродукції мисленнєво-мовленнєвої діяльності персонажів у тексті безперечно пов'язаний з перебігом процесів у художній літературі, яка невпинно вдосконалює багатоманітні форми поєднання в тексті різноманіття голосів [26, с. 159].

Аналізуючи англомовну літературу модернізму та постмодернізму І. А. Бехта виокремив таку форму репродукції мовомислення персонажа, як думка у думці [27, с. 207-209]. Думка у думці – це думка одного персонажа, яка включена у думку іншого персонажа. Вона входить в систему різновидностей репродуктивно переданої думки персонажів. Думка у думці, як вид невластиво-прямого мовлення є цікавим, завдяки безпосередньо зв'язуючій ланці між невластиво-прямим мовленням як загальномовним, комунікативним явищем, та невластиво-прямим мовленням як літературним прийомом та способом передавання персонажного дискурсу[26, с. 198-202].

Новизна феномену думки у думці на теренах лінгвістики тексту прокує необхідність вивчення пи-

тань, пов'язаних з типологією категорій думки у думці, релевантних для тексту як найвищої синтаксичної одиниці, з одного боку, а з іншого – як універсального засобу вираження мисленнєво-мовленнєвих потреб, ідей та настанов персонажа.

Мета статті. Метою цієї статті є розгляд репрезентуючих компонентів думки у думці в британській літературі постмодернізму (романи Маргарет Дребл).

Виклад основного матеріалу. У постмодерністському тексті романів М. Дребл діалогічність виходить на інший рівень, навіть персонажі в постмодерністському тексті є діалогічними, а риси «діалогічного персонажа доведені до тієї межі, де зникає відмінність між героєм та автором... Образ героя в постмодернізмі створюється за логікою конструювання образу автора-творця... Образ автора в постмодерністському тексті навмисно урівнюється в правах з персонажем» [28, с. 216-217]. Чіткі межі між автором і персонажем, автором та оповідачем нівелюються, М. Дребл отожднює себе з різними персонажами або оповідачем, характеризує вираження чинника мовця, важливість сприйняття та усвідомлення внутрішнього світу героя в постмодерністському тексті. Для прикладу:

Carelessness might have been forgiven, but not intention. And yet, at the same time, Annuciata might forgive her mother, had she needed to, because the intention was, Clara thought, so innocent, so lacking in harm. And yet, there again, she did not need to, because she would not have minded, however eccentrically christened; she could have worn such a name, as she could have worn Clara's green dress at that dance so many years ago. Clara often found herself wondering what her mother would think[29].

Репрезентуючий компонент думки у думці – це лінгвістичний комплекс, який складається з препозитивних, інтерпозитивних, постпозитивних та кільцевих структур, в яких введено мисленнєво-мовленнєву діяльність персонажів за різними параметрами[30].

Будучи яскравою представницею англійського постмодернізму М. Дребл вдається до використання різних типів вербалізації думки у думці у своїх романах, опираючись на тривалість, інтенсивність, зв'язність, психічний стану персонажа, теми його роздумів. Найчастіше вона використовує препозитивний лінгвістичний комплекс думки у думці. Наприклад:

She wondered what her mother would have made of Amelia, Magnus, Gabriel, Cleila and Annunciata, let alone Sebastian and Candida. She hardly knew what she thought of them herself, she could not tell whether they were names exotic to the point of absurdity, or whether they were strange to her alone[29].

And she thought, a little aggrieved: I do think Cleila might have told me, how could she assume that I knew her mother's maiden name? Or does everyone know such things but me? Of course they don't, and she should have known that if anyone didn't, it would be me. This is what she said to herself, but at the same time she was alarmed, faintly alarmed by the implication that everyone did know such things. She had a long way, still, to go[29].

Яскравим взірцем використання інтерпозитивного лінгвістичного комплексу для вербалізації думки у думці можуть слугувати наступні приклади:

Her acquaintances in Northam, she thought, would have considered such affection unnatural, and probably perverted, if not wholly insincere, and there was something in herself that could not help but suspect it: and yet at the same time it seemed to absolve the whole area of human relationship, to rescue it, wholesale, from the scruffy ragbag of the tag ends of the family bitterness and domestic conflict[29].

'And she thinks you should go home?'

'She doesn't say so, but at times I think she expects me to although she knows I can't. We never talk about it: we never talk about anything though, so the fact that we don't talk about that doesn't mean much. But I think, all the same, that she wants me at home, though she doesn't like me, and she could never admit that she might need me...' [29].

Випадки використання кільцевого репрезентуючого компонента думки у думці у романах М. Дреббл є досить оказіональними, але здатні розкривати поліфонію переживань та домислів персонажів, їхні імпліцитні бажання та прагнення в повній мірі. До прикладу:

'If I were on my deathbed, it would be all the same to you lot. What do you care? I work my fingers tj the bone, and what do you care? If I were on my deathbed, you wouldn't care. If I dropped dead, you'd walk over my dead body.' [29].

And Clara, telling herself that she had heard these phrases, word for word, a hundred times before, and that hardly a mother in the world had not been driven to them, could nevertheless restrain a kind of thick shivering, for she knew, then, that her mother knew, and was thus obliquely imparting her terror and her information. For she too was not after all lacking in circumspection: she too could multiply implications. And knowledge lay between them, dourly, without comfort, inarticulate[29].

Постпозитивні репрезентуючі компоненти в процесі вербалізації думки у думці у постмодерністській прозі зустрічаються доволі рідко, адже така дистантність і інвертований порядок слів у комплексі репрезентуючих компонентів не дає можливості авторові сповна уніфікуватись з імпліцитними інтенціями персонажа. Наприклад:

The other girls, knowing quite well that she had done it for the benefit of one Geoffrey A. Machin, were shocked and admiring, and she herself realized that, but the con-

vention restrained them from expressing either shock or admiration. On another famous occasion, Clara, stark naked, drying herself in her cubicle, caught sight of her own image in the wet tiled floor: 'Good God,' she cried out, 'just look at me, how weird I look from underneath,' and all the girls had cried out, 'Ssh, ssh, Clara, somebody might be listening.'

'Whoever could be listening?' thought Clara, knowing that Geoffrey A. Machin and Peter Hawtrey had cut Geography in order to do just that, and the other girls clucked and murmured and veiled themselves, thinking such deliberate flouting of conspiracy of shame to be in doubtful taste, and Clara realized that [29].

Феномен думки у думці надзвичайно різноманітний в плані репрезентуючого компонента. Оскільки за допомогою думки у думці відтворюються переважно уявні висловлювання, то і в якості що вводить компонента використовуються дієслова мисленневої діяльності counsel, meditate, speculate, think, wonder, understand, expect, brood, muse, recognize, perceive, ponder, reflect. Наприклад:

And Clara, hearing it, knew that she had from the first expected to hear it, for what did telegrams mean but death? Not, in her family, births or greetings or weddings or events or excitements, but death itself, quite simply so. Nothing else was worth so extravagant a gesture, so expensive an announcement[29].

The thought of walking out on him, as he had walked out on her, occurred to her as though it were the greatest inspiration of her life; indeed, she greeted it with such satisfaction that she was obliged to recognize that she must still be drunk, for it was not the kind of inspiration that came to her often in sobriety. Once it had occurred to her it seemed irresistible. The thought of his missing plane did not dismay her. She wanted to shake his faith as he had shaken hers, or this was what she thought that she wanted, as she searched, quietly and anxiously, through his briefcase to find the plane tickets[29].

У функції мисленневих дієслів часто зустрічаються дієслова чуттєвого сприйняття see, feel в значенні «розуміти». Висловлювання (як озвучені, так і не озвучені) вводяться мовними дієсловами say, ask, repeat, admit etc. Наприклад:

The conversation turned, finally after detours, to Gabriel's career. He seemed dissatisfied, and his parents, despite all their efforts to the contrary, seemed merely to reinforce his dissatisfactions. 'It's no use,' he said, 'I know quite well the way you feel it, you think it's just an easy task, don't you? Go on, admit it, you do, don't you?'

But Danhams seemed gaily unaware of the dreadful risk that they were running, and Clara, looking with Cleila at the strange pages of strange photographs, could see that they had little to lose[29].

Важливою особливістю думки у думці є комунікативна завершеність її висловлювань, що стає результатом інтенційного упушення у висловлюванні деяких структурних елементів (репрезентуючих компонентів), які мають домислюватись за контекстом - повному або частковому (еліпс). При еліпсі дієслова думки або мовомислення функцію формального введення виконує дієслово фізичної діяльності, пов'язане або абсолютно не пов'язане з мовленнєвим актом персонажа. Наприклад:

Then, remembering her total lack of money, she took a ten-franc note as well. And then, on the point of leaving him, she stood on looked down on him and she thought: I am not leaving him because I don't want him, but because I do, and because it will prove that I do, because he will know that I want him so much that for his sake I have made myself able to leave this room, for him I have left him, and what I want, I prepare myself most endlessly to leave. For to renounce is to value. And then, leaving no word, she left. It did not much look as though he would wake in time[29].

Думка, за словами Л. С. Виготського, породжується не іншою думкою, а мотивуючою сферою людини[30, с. 23], тому й зрозуміти слово, думку, думку у думці означає передовсім зрозуміти мотив, те, заради чого думка, а більше того думка у думці, актуалізується в мовленні персонажів. Аналіз репрезентуючих компонентів думки у думці, виявлення їхніх тенден-

цій до уніфікації, дистантності, фіксованого порядку слів та суб'єктивізації дає нам можливість проникнути безпосередньо у внутрішній світ персонажів, зрозуміти їх світогляд та переживання, розкрити їхню перцепцію подій, що описані автором в тексті.

Висновки і пропозиції. Отже, репрезентуючі компоненти думки у думці становлять особливо актуальну проблему в дослідженні форм мово мислення, зокрема феномену думки у думці, в художньому дискурсі, адже процес розуміння і трактування мовлення тісно пов'язаний з ширшою проблемою розуміння людиною не тільки слів, речень, а й того, що стоїть за ними, - думок, намірів, мотивів, ставлень, переживань. Саме вивчення методів вербалізації думки у думці дає можливість розширити можливості безпосереднього розуміння імплікованих автором повідомлень, дозволяє проникнути в глибину завуальованого змісту тексту.

ЛІТЕРАТУРА

- Бахтін М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування / Михайло Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. [за ред. М.Зубрицької]. — Львів: Літопис, 2001. — С. 406—415.
- Дреєва, Д.М. (2016). Ономастичне цитування як засіб вираження інтертекстуальних зв'язків у поетичному дискурсі. Науковий вектор Державного університету Тольятті, 2 (36), 242-246.3.
- Крочук Ю. В. (2015). Мовна особистість як об'єкт дослідження антропоцентричних лінгвістичних досліджень. Молодіж вчений, 17 (2), 204-214.
- Valentin Lee. About the subject of anthropocentric paradigm in modern linguistics. <http://gisap.eu/ru/node/83000>
- Зализняк А. А. (2006). Неоднозначность в языке и способы ее представления. М.: Языки славянской культуры, 672 с.
- Романова Т. В. (2015). Прослеживание корней когнитивной лингвистики в принципах истории языка Германа Пола. Respectus Philologicus, 28 (33). 142-154.
- Степанов С. Ю. (2009). Методы и принципы современной лингвистики. М.: Наука, 313 с.
- Фрумкина, Р. М. (2008). Психолінгвістика: посібник для аспірантів. М.: Издательство «Академия», 320 с.
- Noyer G. Antropologicheskaya linguistics. Foreign linguistics. II. — Moscow., Progress, 1999., pp. 37-69.
- Беневист Э. Общая лингвистика / Э. Беневист; [пер. с фр. / общ. ред., вступ. ст. и коммент. Ю.С. Степанова]. — [2-е изд., испр. и доп.]. — М.: Высш. шк., 1984. — 319 с.
- Потебня О. Думка й мова / Олександр Потебня // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. [за ред. М.Зубрицької]. — Львів: Літопис, 2001. — С.34—52.
- Каменская О. Текст и коммуникация [учеб. пособие для ин-тов и фак-тов иностр. яз.] / Ольга Львовна Каменская. — М.: Высшая школа, 1990. — 152 с.
- Кубрякова Е. Модели порождения речи и главные отличительные особенности речепорождающего процесса / Е.С.Кубрякова // Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи. — М.: Наука, 1991. — С.21—81.
- Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е. А. Селиванова. — К.: Брама, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. — 336 с.
- Чумаков Г. М. Синтаксис конструкций с чужой речью. — К.: Вища школа. — 1975. — 220 с.
- Радзієвська Т. Комунікативно-прагматичні аспекти текстотворення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.02.15 „Загальне мовознавство” / Т.В.Радзієвська. — К., 1999. —33 с.
- Bickerton D. Models of Interior Monologue: A Formal Definition // Modern Language Quaterly. — 1968. — Vol. 28. - #2. — P. 229-239.
- Fludernik M. The Fictions of language and the languages of fiction: the linguistic representation of speech and consciousness. — L.: Routledge. 1993 — P. 309 – 311.
- Cohn D. Transparent Minds. Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction. — Princeton: Princeton UP, 1978. — 206 p.
- Eckardt, R. The Semantics of Free Indirect Discourse. How Texts Allow Us to Mind-Read and Eavesdrop. Leiden ; Boston, 2014. 284 p.
- McHale B. Free Indirect Discourse: A Survey of Recent Account / B. Mc Hale //A Journal of Descriptive Poetics and Theory of Literature. — 1978. — №3. — P. 249 – 287.
- Moore R. E. Perfomance Form and the Voices of Characters in Five Versions of the Wasco Coyote Cycle // Reflexive Language: Reported Speech and Metapragmatics / Ed. By J. A. Lucy. — Cambridge: CUP, 1993. — # 3. — P. 56-73.
- Pascal R. The Dual Voice: Free Indirect Speech and its Functioning in the 19th Century European Novel. — Manchester: Manchester University Press. — 1977. — 290 p.
- Стернберг Р. Практический Интеллект / Р. Стернберг // Спб. — Питер.: РОССПЕН, 2002. — С. 19-177
- Шелгунова Л. М. «Речь в речи» в повествовательном художественном тексте// Русский язык в школе. — 1981. — № 6. — С. 71.
- Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття / Іван Бехта. — Львів: ПАІС, 2013. — 268 с.
- Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській прозі. — К.: Грамота, 2004. — 304 с.
- Липовецкий М. Н. Русский постмодернизм. (Очерки исторической поэтики): [монография] / М. Н. Липовецкий. — Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 1997. — 317 с.
- Арцишевська А. Л. Лінгвопрагматична типологія репрезентуючого компонента в системі форм репродукції чужої мови [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Арцишевська Анетта Леонідівна; Львів: нац. ун-т ім. І. Франка. - Львів, 2001. - 20 с.
- Drabble M. Jerusalem the Golden (electronic book)
- Виготський Л. С. Психология развития человека. История развития высших психических функций / Лев Виготский. — Москва: Смысл, 1931. — 216 с.

REFERENCES

1. Bakhtin M. Statement as a dumb boyfriend / Mikhail Bakhtin // Anthology of science and critics of the twentieth century. [ed. M. Zubrytskaya]. - Lviv: Litit, 2001. - P. 406-415.
2. Dryeva, D.M. (2016). Means that I populate the expression in text messages on poetic discourse. Scientific vector of the State University of Togliatti, 2 (36), 242-246.
3. Krochuk Yu.V. (2015). Language peculiarity of pre-school preschool education. The Young Scientist, 17 (2), 204-214.
5. Zaliznyak AA (2006). Ambiguity in the language and ways of its presentation. M.: Languages of Slavic Culture, 672 pp.
6. Romanova T.V. (2015). The tracing of the roots of cognitive linguistics in the principles of the history of the language of Hermann Paul. Respectus Philologicus, 28 (33). 142-154.
7. Stepanov S. Yu. (2009). Methods and principles of modern linguistics. M.: Science, 313 pp.
8. Frumkin, RM (2008). Psycholinguistics: a post-graduate manual. M.: Publishing house "Akademiya", 320 p.
10. Benevist E. General linguistics / E. Benevist; [Per. fr fr / commonly. ed., introduction. Art. and a comment. Yu.S. Stephen] - [2 nd ed., Iss. and add]. - M.: Ext. Shk., 1984. - 319 p.
11. Potebnya O. Opinion and Language / Alexander Potebnya // Anthology of Science and Culture of the 20th Century. [ed. M. Zubrytskaya]. - Lviv: Litit, 2001. - P. 34-52.
12. Kamenskaya O. Text and Communication [study. allowance for foreigners and foreign investors. Yaz.] / Olga Lvovna Kamenskaya. - M.: Higher school, 1990. - 152 p.
13. Kubryakova E. E. Koubryakova // Human factor in language: language and speech generation. - M.: Nauka, 1991. - p.21-81.
14. Selivanova EA Fundamentals of the Linguistic Theory of Text and Communication / E.A. A. Selivanov - K.: Brama, Izd. Vovchok O. Yu., 2004. - 336 pp.
15. Chumakov G. M. Syntax of constructions with someone else's speech. - K.: Higher school. - 1975 - 220 pp.
16. Radziyevska T. Communicative-pragmatic aspects of text-making: author's abstract. dis for the sciences. degree doc. filol Sciences: special 10.02.15 "General Linguistics" / T. V. Radziyevska. - K., 1999. -33 p.
24. Sternberg R. Practical Intelligence / R. Sternberg // Pp. - Peter.: ROSSPEN, 2002. - P. 19-177
25. Shelgunova L. M. "Speech in speech" in the narrative artistic text // Russian language at school. - 1981. - No. 6. - P. 71.
26. Bekhta I. A. The author's expedition in the 20th century English prose / Ivan Bekhta. - Lviv: PAIS, 2013. - 268 p.
27. Bekhta IA Discourse of the Speaker in English Prose. - K.: Diploma, 2004. - 304 pp.
28. Lipovetskii M. N. Russian Postmodernism. (Essays on historical poetics): [monograph] / M. N. Lipovetskii. - Ekaterinburg: Urals. state ped Unt., 1997. - 317 pp.
29. Artsyshevskaya AL Linguopragmatic typology of the representative component in molding reproduction systems [Text]: author's abstract. dis ... Candidate filol Sciences: 10.02.04 / Artytsevskaya Anetta Leonidivna; Lviv. nats Un-t them. I. Franko - Lviv, 2001. - 20 p.
30. Drabble M. Jerusalem the Golden (electronic book)
31. Vygotsky L. S. Psychology of human development. The History of the Development of Higher Mental Functions / Lev Vygotsky. - Moscow: Meaning, 1931. - 216 p.

Verbalization of thought in thought in postmodern artistic texts

I. B. Kauza

Abstract. The article is devoted to the study of methods of verbalizing the phenomenon of thought in thought in the sphere of artistic texts. This phenomenon is a mental-verbal artistic technique with a wide variety of figurative features which are intensively used by the authors in the process of writing texts. Representative components of thought in thought, in correlation with other forms of internal speech, greatly extend the author's ability to manipulate the individual mental and speech activity of the character freely.

Keywords: verbalization of thought in thought, representing component, thought-speech activity of characters.